

Popyt na religię Lucas'a – Jedaizm

ALEKSANDRA BRZOSTEK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
aleksandra.brzostek@yahoo.com

Midichloriany, czyli filmowa fikcja

W uniwersum *Gwiezdných wojen* George'a Lucasa Jedi to starożytny zakon, który w swoich szeregach zrzeszał tylko tych, którzy pozostawali „wrażliwi na Moc” (*Force-sensitive*). Oznaczało to, iż ich organizmy skupiały w sobie znaczną ilość tak zwanych midichlorianów, czyli nanoorganizmów, które miałyby występować w każdym żywym organizmie. To właśnie one gwarantowałyby im możliwość kontaktu z Mocą, a im wyższe było ich stężenie, tym większe prawdopodobieństwo, że dany osobnik będzie mógł korzystać z jej zasobów. Jednak sama ilość midichlorianów nie świadczyła jeszcze o zdolnościach czy umiejętnościach. Składały się na nie bowiem: trening, dojrzałość oraz doświadczenie rycerza. Według pomysłodawcy *Gwiezdných wojen*, a zarazem reżysera sagi, midichloriany miały ukazywać zależność, jaka panuje między jednostką ludzką a społeczeństwem. Jak twierdzą niektórzy (wy)znawcy, nanoorganizmy te można porównać do żywotników¹ czy też kuleczek żywej Prany, co wedle nauki wedyjskich joginów ozna-

¹ Żywotniki – termin używany w ezoteryce, który oznacza „subtelne siły życiowe, czyli delikatniejsze od atomu energie, inteligentnie naładowane pięcioma poszczególnymi czuciowymi substancjami myśli. [...] Terminu Żywotnik, z angielska Lifetron, użył Paramahansa Yogananda, tworząc angielskie pojęcie dla nazwania magnetycznej siły światła i inteligentnej energii emanującej z poziomu przyczynowego, ze sfery kausalnej

cza „światliste kuleczki słonecznej siły życia, która wypełnia cały układ słoneczny. Prana dosłownie znaczy oddech, energię, życie, witalność, tchnienie życia, energię kosmiczną przenikającą ciało i utrzymującą je przy życiu” (Gauri 2011).

Role każdego rycerza przynależącego do Zakonu Jedi było utrzymywanie porządku i pokoju w Republice Galaktycznej, samodoskonalenie oraz edukowanie młodych adeptów. Początkowo Zakon miał pełnić rolę szkoły, w której nauczano filozofii i metod medytacji. Z czasem jednak, wraz z zagłębianiem się w naturę Mocy, rycerze Jedi coraz bardziej angażowali się w sprawy Galaktyki, stając się tym samym strażnikami pokoju i sprawiedliwości. Z szeregu Zakonu wydzieliła się jednak odrębna grupa rycerzy, która przejęła władzę nad tak zwanym Imperium Sithów, dając tym samym początek nowemu stronnictwu – Sithów i praktykowaniu przez nich ciemnej strony Mocy. Według niektórych wyznawców, za pierwowzór idei Zakonu Jedi można uznać ideał Szambali (sanskryt: *Śambhalah*), czyli mitycznego królestwa, znajdującego się w himalajskich górach, siedziby Rycerzy Światłości, którzy mieli strzec ludzkości przed siłami zła. Jednak od 25 maja 1977 roku, czyli od światowej premiery *Gwiezdnych wojen*, rycerze Jedi to przede wszystkim fani, a może jednak wyznawcy filozofii propagowanej w filmach Lucasa.

Kwestię, czy Jedaizm można rozpatrywać jako ruch religijny, czy nie, jest wciąż kwestią do rozstrzygnięcia. Jeżeli jest to ruch religijny należy się zastanowić nad jego klasyfikacją. Najbardziej nasuwającymi się wyborami byłyby tu: *parody religion*, religie *online*, gnostycyzm i nowa duchowość. Jednak przy tak rozległym zjawisku, należy przyjąć jeszcze ewentualność znalezienia formy pośredniej pomiędzy tymi kategoriami.

Jak się okazuje, wszystko zależy od tego, który „kościół” Jedi weźmie się pod uwagę, gdyż w świecie wirtualnym nie wystarczy już stwierdzenie „jestem wyznawcą Jedaizmu”. Aby zostać prawdziwym Jedi, należy zapisać się do jednej ze wspólnot, między innymi: Kościoła Jedaizmu (*The Church of Jediism*), Świątyni Zakonu Jedi (*The Temple of the Jedi Order*), Akademii Mocy (*The Force Academy*), Świątyni Jedi (*The Jedi Temple*), Kreda Jedi (*The Jedi Creed*), Konsorcjum Jedi (*The Jedi Consortium*), Kościoła Jedi (*The Jedi Church*), Zakonu Jedi

wszechświata, a która formuje ciało subtelne człowieka, a właściwie trójpowłokę w postaci ciała mentalnego, astralnego i eterycznego. Natężenie czy zagęszczenie energii witalnej w skali Bovisa to wprost ilość czy emisja Żywotronów, Mikrowitów, Elan Vital lub Midichlorianów w jednostce objętości lub w jakimś obiekcie, amulecie czy talizmanie” (Elmoryah.blogspot.com 2018).

(*The Order of the Jedi*), Międzynarodowego Kościoła Jedaizmu (*The International Church of Jediism*) i tak dalej. Przy tak różnorodnej liczbie zrzeszeń, które rzekomo mówią o tej samej filozofii, trudno jest dostrzec wspólnotę religijną wyznającą tę samą religię i te same idee. Niejasne jest również, na jakich zasadach funkcjonują wyznawcy Jedi niewłaśczeni do żadnej z internetowych wspólnot. W tym momencie internet jest medium zarówno łączącym wspólnotę, jak i ją ograniczającym.

Wiele z wymienionych powyżej ugrupowań już nie funkcjonuje bądź ich strony internetowe nie są uaktualniane, gdyż zainteresowanie tymi pomniejszonymi wspólnotami było niewielkie. Największą popularność odnotowują dwa zrzeszenia, których idee są jednak nieco rozbieżne. Są to Church of Jediism oraz Temple of the Jedi Order.

The Church of Jediism

Zakon Church of Jediism został założony przez Daniela M. Jonesa na wyspie Anglesey w północno-zachodniej części Walii 28 września 2007 roku i często jest uznawany za pierwszy tak zwany *digital Church*. Początkowo niewielka grupa UK Church of Jediism w 2008 roku przeistoczyła się w organizację międzynarodową, zrzeszającą członków z całego świata, rocznie przyjmowała około trzech tysięcy nowych wyznawców przy obecnych dwudziestu tysiącach zapisanych użytkowników online. Grupa ta może się poszczycić takimi osobistościami, jak: aktorzy Thomas Ian Nicholas i Warwick Davis, modelka Gail Porter, reżyser Kyle Newman, muzyk Kaiulani Lando Dodson. Jest to ogromna społeczność zrzeszająca osoby, które z różnych powodów identyfikują się właśnie z tą organizacją.

Kościół Jedi to wspólnota fanów *Gwiezdnych wojen* oraz sci-fi, o podobnych poglądach, których jednoczy miłość do wizerunku Jedi przedstawianego w filmach oraz do wartości, które reprezentują. To coś więcej niż fanklub, to związek ludzi, których łączy wspólne pragnienie do stworzenia tego rodzaju społeczności (The Church of Jediism 2018)².

² Przekład własny za: „The Jedi Church is a community of likeminded »Star Wars« and Sci Fi fans who communicate through the common love for the way the Jedi are portrayed in the movies and the values they stand for. It is more than just a fan club, and connects with people via a thirst for this kind of community”.

Aby stać się pełnoprawnym członkiem tejże społeczności, należy założyć konto na oficjalnej stronie internetowej i czekać na maila z potwierdzeniem rejestracji. Cały proces nie powinien trwać dłużej niż kilka minut, gdyż list powitalny generowany jest automatycznie. Po otrzymaniu wiadomości, należy pobrać, wydrukować i podpisać własny certyfikat, *credo*, oczekiwania, które stawia przed nowymi członkami Zakon oraz zapoznać się z podręcznikiem *Jediism Handbook*, który zostanie wysłany na skrzynkę pocztową tuż po rejestracji. Najważniejsze jest jednak złożenie przysięgi, która została zawarta w pierwszych zdaniach przesłanego kompendium.

Obiecuję kierować się Kodeksem Jedi. Obiecuję szanować życie i pomagać słabszym ode mnie. Będę korzystać z Mocy tylko dla dobra, nigdy w gniewie i tylko po to, by bronić tych, którzy sami tego zrobić nie mogą. Obiecuję znaleźć sposoby na doskonalenie siebie oraz być przewodnikiem dla tych, którzy tego poszukują (Hehol 2009)³.

Jednak tak samo, jak przysięga, ważny jest odpowiedni ubiór przywdziewany podczas najrozmaitszych uroczystości czy też stosowne przywitanie oraz pożegnanie.

Church of Jediism zakłada, że każdy Jedi, bez względu na rangę, potrzebuje szaty w kolorze brązowym, która będzie zakładana przy okazji uczestnictwa w ceremonii. Podczas konwentów lub innych nieformalnych spotkań za właściwe uważa się nałożenie czarnych spodni, czarnej koszulki z logiem Zakonu, które można zakupić na oficjalnej stronie internetowej, oraz czarnej bluzy z kapturem. Kapturek jest bowiem symbolem wiary, dlatego też *dresscode* nakazuje noszenie ubrań tego rodzaju nie tylko podczas oficjalnych spotkań, ale każdego dnia. Ponadto, dobrze jest zaopatrzyć się w miecz świetlny, który dopełni wizerunku *Neo-Jedi* (Hehol 2009) i który będzie wykorzystywany podczas treningów oraz zlotów.

Church of Jediism przyjął oryginalny czterolinijkowy Kodeks Jedi z 1987 roku:

Nie ma emocji, jest spokój [*There is no emotion; there is peace*].

Nie ma ignorancji, jest wiedza [*There is no ignorance; there is knowledge*].

³ Przekład własny za: „I promise to use the Jedi Code. I promise to respect life and to help those weaker than myself. I will only use the Force for good, never in anger and only to defend those who cannot themselves. I promise to find ways to improve and bettering myself, to provide guidance to those that seek it”.

Nie ma pasji, jest pogoda ducha [*There is no passion; there is serenity*].

Nie ma śmierci, jest Moc [*There is no death; there is the Force*] (Costikyan 1987:140).

Na podstawowym poziomie Kodeks Jedi uznawany jest za zbiór wytycznych, który nakazuje rycerzowi Jedi życie w pokoju ze swoimi emocjami, dążenie do poszerzania wiedzy i umiejętności, unikanie przywiązań, które uniemożliwiają pełne oddanie się Mocy oraz stanie na straży życia innych istot. Za jego twórcę w uniwersum *Gwiezdnych wojen* uznaje się fikcyjną postać mistrza Jedi Odan-Urra. Lucasfilms uznał kodeks opublikowany przez West End Games, a tym samym fani sagi zaczęli go wykorzystywać jako jedyny autentyczny zbiór reguł, którym powinien się posługiwać każdy wyznawca Jedaizmu.

Temple of the Jedi Order

Zakon Temple of the Jedi Order powstał z inicjatywy Johna Henry'ego Phelana 25 grudnia 2005 roku jako strona poświęcona Jedaizmowi. Sam Phelan był wychowywany jako chrześcijanin (katolik), jednak kwestia wiary intrygowała go już od najmłodszych lat. W wieku siedemnastu lat po raz pierwszy obejrzał *Gwiezdne wojny*, a kilkadziesiąt lat później założył własne stowarzyszenie, skupiające wyznawców Jedi na całym świecie. Jak powiedział: „Czułem się tak, jakbym był w podnoszącym na duchu nabożeństwie [*I felt like I'd been to an uplifting church service*]” (Scudder 2015).

Jest to jedna z nielicznych stron, a może i jedyna, która posiada wewnętrzną ściśle usystematyzowaną hierarchię rang nadawanych wyznawcom, spisane doktryny, modlitwy oraz zapis przebiegu takich ceremonii, jak między innymi ślub, pogrzeb, pasowanie na rycerza oraz ceremonię poświęcenia ziemi.

Temple of the Jedi Order nie jest stroną, która zrzesza fanów RPG (*Role Playing Games*), nie jest zatem przeznaczona dla osób, które pragną utożsamiać się w świecie realnym z rycerzami Jedi. Nie naucza, jak osiąść mistyczne moce czy też zbudować miecz świetlny, a tym samym nie skupia społeczności fanowskiej oraz nie jest zainteresowana żadnymi produktami bądź też usługami LucasArts.

Jedaizm jest religią opartą na przestrzeganiu Mocy, wszechobecnej i metafizycznej siły, którą Jedi uważa za podstawową oraz fundamentalną naturę wszechświata. Jedaizm odnajduje swoje korzenie w filozofiach podobnych do tych, które zostały przed-

stawione w epickiej space operze *Gwiezdne wojny*. Jest religią samą w sobie. Jedaizm jest inspiracją i sposobem życia dla wielu ludzi na całym świecie, którzy przyjmują rolę Jedi i stosują w życiu zasady, ideały, filozofie i nauki tej religii w praktyczny sposób. Prawdziwi Jedi nie czczą George'a Lucasa, *Gwiezdných wojen* ani nic z tych rzeczy. Jedaizm nie jest bowiem oparty na fikcji, jednak czasem łatwiej jest zaakceptować mit jako praktyczny środek do zastosowania filozofii w prawdziwym życiu (Temple of the Jedi Order)⁴.

Aby rozpocząć trening, nie trzeba być pełnoprawnym członkiem społeczności. Do programu inicjacyjnego można przystąpić od razu po zarejestrowaniu się na stronie internetowej.

Program ten jest pierwszym krokiem do stania się rycerzem Jedi w Temple of the Jedi Order. Obejmuje on szeroki zakres tematów, od religii porównawczej i medytacji po metafizykę i inne narzędzia poznawcze. Lekcje mogą być pobierane w dowolnej kolejności, jednak administratorzy zalecają odbycie ich w kolejności zamieszczonej na stronie internetowej. Przy realizowaniu programu inicjacyjnego nowicjuszem nazywa się osobę, która już pobiera nauki i jednocześnie jest członkiem zakonu, natomiast po ukończeniu wszystkich etapów szkolenia uznaje się ją za gotową do treningu na mistrza Jedi.

Program inicjacyjny złożony jest z ośmiu lekcji, a każda z nich podporządkowana jest innej tematyce. Ich nazwy to: Mit (*Myth*), Jaźń (*The Self*), Medytacja (*Meditation*), Związki (*Connections*), Doktryna Świątyni (*Temple Doctrine*), Religie Świata (*World Religions*), Narzędzia Osobiste (*Personal Tools*) oraz Eseje Jedaizmu (*Jediism Essays*). Każda z lekcji posiada materiały audio, wideo, a czasem również teksty, jak na przykład: Joseph Campbell Interview – Siła mitu (*The Power of Myth*), Alan Watts – *Książka: o tabu przeciwko poznaniu, kim jesteś. (The Book: On the Taboo Against Knowing Who You Are)*, Alan Watts – *Techniki medytacji Alana Wattsa (Alan Watts Teaches Meditation)*, Jiddu

⁴ Przekład własny za: „Jediism is a religion based on the observance of the Force, a ubiquitous and metaphysical power that a Jedi (a follower of Jediism) believes to be the underlying, fundamental nature of the universe. Jediism finds its roots in philosophies similar to those presented in an epic space opera called »Star Wars«. It is a religion in and of itself. The Jedi religion is an inspiration and a way of life for many people throughout the world who take on the mantle of Jedi. Jedi apply the principles, ideals, philosophies and teachings of Jediism in a practical manner within their lives. Real Jedi do not worship George Lucas or »Star Wars« or anything of the sort. Jediism is not based in fiction, but we accept myth as a sometimes more practical mean of conveying philosophies applicable to real life”.

Krishnamurti – *Początek medytacji (The Beginning of Meditation)*, Lynne McTaggart – *Dziedzina (The Field)*, Jack Kornfield – *Buddyzm dla początkujących (Beginner's Guide to Buddhism)*, Sean Hastings, Paul Rosenberg – *Bóg chce cię martwym (God Wants You Dead)*. Ponadto do zadań adepta należy sporządzanie notatek lub pisanie esejów po każdej odbytej lekcji. Następnie, po ukończeniu programu inicjacyjnego, należy umieścić swoje wcześniej spisane przemyślenia na forum, gdzie będą one udostępnione do wglądu dla każdego zarejestrowanego użytkownika.

Po odbyciu programu inicjacyjnego, nowicjusz staje się praktykantem i tym samym przystępuje do kolejnego szkolenia. Wówczas zostanie mu przydzielony prywatny nauczyciel, który uzyskał już wcześniej stopień mistrza (*Master*). Etap ten trwa aż do otrzymania tytułu rycerza Jedi, czyli minimum sześć miesięcy. Po ukończonym treningu praktykant musi stanąć przed radą, która sprawdzi wcześniej zdobytą wiedzę. Najczęściej odbywa się to za pomocą komunikatorów na portalach społecznościowych.

W związku z przeprowadzaniem przez Zakon programem inicjacyjnym powstał także system hierarchiczny, zapewniający możliwość awansowania członków społeczności. Jest to system rankingowy, który odzwierciedla rozwój, pozycję oraz obowiązki każdego członka w zakonie. Są to między innymi trzy rodzaje rankingów: rangi, które odzwierciedlają stopień szkolenia, nauki oraz statusu (Członek Zakonu lub Mistrz Nauk – wskazują, czy użytkownik jest w trakcie szkolenia, czy już je ukończył), są związane z poziomem uprawnień i obowiązków w Zakonie; kancelaria – wskazuje na specyficzne obowiązki i zadania, które zostały przydzielone pierwszym członkom Zakonu, między innymi Prezydent, Sekretarz, Administrator, Moderator, Bibliotekarz i tak dalej oraz rangi duchowieństwa, które obowiązują najbardziej zaawansowanych użytkowników, między innymi Pastor, Patriarcha, Kardynał, którzy przewodniczą radzie, to jest Synodowi.

Ponadto, zrzeszając wiernych, Temple of the Jedi Order zapewnia duchowe przewodnictwo oraz wsparcie dla swoich członków. Zakon jest nadzorowany przez Synod, w skład którego wchodzi patriarchowie oraz pięciu kardynałów, wybranych spośród pierwszych wyznawców Zakonu.

Zgodnie z informacjami zamieszczonymi na stronie internetowej, istnieją dwie główne przysięgi w Zakonie, a więc wspomniana wcześniej *Simple Oath* (prosta przysięga) oraz *Solemn Vow* (uroczysta przysięga), która wieńczy proces kształcenia. Ślubowanie ma charakter publiczny, składa się je na forum internetowym, gdzie świadkami są inni wyznawcy zarejestrowani w Temple of the

Jedi Order. Przysięgę należy złożyć w języku, którym posługuje się większość wyznawców, na przykład po angielsku, francusku lub rosyjsku.

Temple of the Jedi Order przygotowało także specjalne przysięgi małżeńskie wraz z zapisem przebiegu całej ceremonii. Ślubu może udzielić członek Zakonu, który posiada tytuł patriarchy, pastora, kardynała lub inny odpowiedni dla rang duchowieństwa nadawany przez zgromadzenie.

Jedaizm jako *parody religion*

Parody religion jest zjawiskiem stosunkowo młodym, a jego początków doszukiwać się można pod koniec XX wieku, na kiedy to przypada rozwój internetu. Mianem *parody religion* lub *joke religion* określa się te ruchy religijne, które parodiują już istniejące religie lub podają w wątpliwość istnienie Boga. Powszechnie przyjmuje się, że ruchy te tworzone są ku uciesze samych twórców, których często postrzega się jako ateistów.

Kościół Niewidzialnego Różowego Jednorożca jest przykładem *parody religion*, w której centrum znajduje się bogini pod postacią jednorożca, zarówno niewidzialnego, jak i różowego. Mimo iż jest to ideologia teistyczna, nurt ten został zapoczątkowany przez ateistów. Adeptci wychodzą z założenia, że ponieważ ich bogini jest niewidzialna, to nie można jednoznacznie i bezsprzecznie stwierdzić, że nie istnieje (ani czy jest różowa). Jest to alegoria Boga, który jako stwórca świata nie podlega prawom fizycznym i niemożliwe jest fizyczne udowodnienie jego istnienia. Obraz niewidzialnego różowego jednorożca ma pokazać, że paradoksem jest uznawanie braku dowodów jako dowodu istnienia danego bóstwa. Według samych wyznawców, istnieje swoista debata na temat różowej bogini, dotycząca tego, czy faktycznie ta jest niewidzialna, czy może tylko w części albo ukazuje się tylko wybranym. Jak przekonują członkowie ruchu, Niewidzialny Różowy Jednorożec jest także znakomitym narzędziem do ponownej interpretacji i rozważań nad tekstami religijnymi. Najważniejsze jest wyzbycie się ładunku emocjonalnego i z góry narzuconej koncepcji. Zastąpienie choćby wszystkich odniesień do Boga poprzez umieszczenie w tekście Niewidzialnego Różowego Jednorożca pozwala na nowo odkryć jego znaczenie w nieco bardziej krytyczny sposób.

Mianem *parody religion* określa się także Kościół Latającego Potwora Spaghetti, którego wyznawców potocznie nazywa się pastafarianami. Jest to ruch promujący swobodne podejście do religii oraz sprzeciwiający się nauczaniu w szkołach publicznych teorii o stworzeniu świata przez Boga. Pierwsze wzmian-

ki na ten temat pojawiły się w liście otwartym Bobby'ego Hendersona w 2005 roku, który domagał się wprowadzenia alternatyw dla lekcji religii w szkołach publicznych. Swoje pismo opublikował następnie w Internecie, a Latający Potwór Spaghetti zaczął zyskiwać na popularności. Henderson przyznał, że jedynym dogmatem, który przyświeca jego kościołowi, jest brak jakichkolwiek dogmatów. Mimo to pastafarianie posiadają kilka podstawowych założeń. Pierwsze z nich dotyczy dzieła stworzenia. To Latający Potwór Spaghetti stworzył wszechświat, a dokonał tego będąc na rauszu. Pastafariańskim odpowiednikiem rajy jest kraina, w której znajduje się wulkan piwny, a dookoła tańczą rozneglizowane striptizerki. Na heretyków natomiast czeka piekło, które w zasadzie wygląda identycznie jak niebo. Jedyna różnica polega na tym, że piwo jest nieświeże, a striptizerki niezbyt atrakcyjne. Dla pastafarian prawdziwie boskimi istotami są piraci, pierwowzór ludzi. Uważają, że przedstawianie ich jako złodziei i degeneratów to celowy zabieg propagandowy, poczyniony przez chrześcijańskich teologów w średniowieczu. W liście protestacyjnym Henderson zwrócił uwagę na związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy piratami a katastrofami naturalnymi. Otóż uważa on, że wszelkie trzęsienia ziemi, globalne ocieplenie czy huragany są efektem drastycznie spadającej liczby piratów, poczynając od 1800 roku.

Oddziały Kościoła Latającego Potwora Spaghetti na całym świecie starają się nadać swojej religii status legalnego wyznania. Stało się to już na przykład w Holandii i Nowej Zelandii. Udzielono tam nawet pozwolenia na wzięcie ślubu w obrządku pastafariańskim. Z kolei sąd federalny w stanie Nebraska, uznał pastafarianizm za tak zwane *parody religion*. W Polsce natomiast przyjęto taką definicję:

Religia to stosunek człowieka do rozmaicie pojmowanej świętości (sacrum), wywołującej u człowieka stany fascynacji (fascinans) i przerażenia (tremendum), a przejawiającej się w obszarze doktrynalnym (wiara), kultowym (czynności) i organizacyjnym (społecznym). Istotną rolę odgrywać też musi tradycja religijna, która przechowywana jest w społeczności i stanowi wzorzec (paradygmat) i podstawę dla rozwijania religijności indywidualnej (Dz. U z 2005 r. Nr 231., poz. 1965, z późn. zm.)⁵.

⁵ Ekspertyza w kwestii: Czy w świetle przedstawionych dokumentów można uznać Kościół Latającego Potwora Spaghetti za wspólnotę religijną, o której mowa w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U z 2005 r. Nr 231., poz. 1965, z późn. zm., s. 2). Dostępna na stronie Polskiego Kościoła Latającego Potwora Spaghetti (Klps.pl 2019).

Religioznawcy zgodnie przyjęli, że Kościół Latającego Potwora Spaghetti przynależy do *joke religions* i traktują ten ruch jako parodię religijną. Podano tu także w wątpliwość doświadczenie *tremendum*, czyli lęk przed *sacrum*. Stwierdzono, że wyznawcy, ze względu na humorystyczny wydźwięk swojego Kościoła, wcale nie muszą postrzegać swojego Potwora jako *numinosum*, Twórcy Wszechświata.

W związku z przytoczonymi przykładami wnioskować można, że Jedaizm nie wpisuje się w założenia charakterystyczne dla *joke religion*, nie parodiuje on bowiem już istniejącej religii ani też nie podaje w wątpliwość istnienia Boga. Co więcej, Jedaizm oparty jest na koncepcjach wielu starożytnych filozofii, na przykład filozofii Wschodu, i zdaje się być ich nową, popkulturową wersją.

Jedaizm jako religia *online*

„Religia i religijność powracają do łask, choć przybierają zmienione formy wyrazu i sposoby ich przeżywania” (Szulakiewicz 2011: 22-23). Dlatego też, przy niewystarczających już tradycyjnych teoriach religii, z pomocą przychodzą teraz takie pojęcia, jak religia *online* czy nowe ruchy religijne, które poszerzają tym samym obszar badań w kierunku nowo powstających ruchów. Zenon Hanas w artykule *Internet religijny a religijność internetowa: eksploracja pola badawczego* zaproponował dwa aspekty badawcze, które mimo wspólnych elementów, różnią się kierunkiem zależności.

Już na samym wstępie można wyróżnić dwie perspektywy badawcze, w których kryterium rozróżniającym jest kierunek zależności i wywierania wpływu. Pod określeniem „internet religijny” można skumulować badania tej części przestrzeni i komunikacji internetowej, która jest poświęcona aspektom religijnym. Pytania badawcze w tym podejściu sytuują się wokół perspektywy wpływu religijności i potrzeb religijnych człowieka na kształt internetu. Natomiast określenie „religijność internetowa” obejmuje badanie zmian religijności pod wpływem obecności i używania internetu. Perspektywą jednoczącą pojawiające się pytania byłby wpływ internetu na religijność współczesnego człowieka i współczesnych wspólnot religijnych (Hanas 2013).

W kontekście „religijności internetowej” czy „internetu religijnego”, warto też przywołać badania innego badacza, Christophera Hellanda z 1999 roku, który zaproponował podział stron internetowych na te typu *religion online* oraz

online religion. Do pierwszej grupy zaliczały się te strony, które dostarczały informacji o wspólnotach już istniejących w sieci i odnoszących się do treści religijnych. Charakterystyczny dla tych stron był niski poziom interaktywności. Druga kategoria stron internetowych, *online religion*, to przede wszystkim te charakteryzujące się większą swobodą działania użytkowników, którzy zainteresowani byli kwestiami religijnymi. Jednak już w 2005 roku Helland zrewidował swoje pierwotne założenia. Stało się to pod wpływem Glenna Younga⁶, który poddał analizie dwa kolejne kryteria różnicujące istniejące już strony internetowe o tematyce religijnej. Pierwsze kryterium to klasyfikacja tych stron religijnych, które dostarczają informacji lub umożliwiają partycypację. Drugie zaś to próba odpowiedzi na pytanie, czy wspólnota religijna *online* istniała już wcześniej w rzeczywistości, czy jest wytworem internetowym.

Jak podaje Zenon Hanas w artykule *Internet religijny a religijność internetowa: eksploracja pola badawczego*, rozróżnienie, które zaproponował Helland, zostało także w analogiczny sposób użyte przez Anastasię Karaflogka przy zastosowaniu takich pojęć, jak *religion on cyberspace* oraz *religion in cyberspace*.

To, co nazywam „religion on cyberspace”, to informacje przekazywane przez dowolne religie, kościoły, osoby lub organizacje, które istnieją i są dostępne w świecie *off-line*. W tym sensie Internet jest wykorzystywany jako narzędzie. „Religion in cyberspace”, którą nazywam cyberreligią, jest religijną, duchową lub metafizyczną ekspresją, która powstaje i istnieje wyłącznie w cyberprzestrzeni, gdzie cieszy się „wirtualną rzeczywistością” (Karaflogka 2002: 279-291)⁷.

W związku z tym stwierdzić można, że Jedaizm, przynajmniej z początku swego istnienia, posiadał cechy charakterystyczne dla *cyberreligii*, czyli tak zwanej *religion in cyberspace*. Był to wytwór popkultury, który zaczął kształtować swoje

⁶ Jak podaje Zenon Hanas w tekście pod tytułem *Internet religijny a religijność internetowa: eksploracja pola badawczego* stało się to dzięki artykułowi Glenna Younga pod tytułem *Reading and Praying On-line: The Continuity of Religion On-line and On-line Religion in Internet Christianity* (Young 2004).

⁷ Przekład własny za: „What I call »religion on cyberspace« is the information uploaded by any religion, church, individual or organization, which also exists and can be reached in the off-line world. In this sense the Internet is used as a tool. »Religion in cyberspace«, which I call cyberreligion, is a religious, spiritual or metaphysical expression which is created and exists exclusively in cyberspace, where it enjoys a considerable degree of »virtual reality«”.

założenia w świecie wirtualnym. Jednak koncepcje dotyczące tej religii nie były wymysłami fanów, a inwencją twórców *Gwiezdnych wojen*, a te z kolei były inspirowane między innymi filozofią Dalekiego Wschodu, co pozwala wnioskować, że Jedaizm jest w tym samym stopniu *religion in cyberspace*, co *religion on cyberspace*.

Fandom religijny

Jak pisze Debbie McCormick w artykule *The Sanctification of Star Wars: from Fans to Followers*, tworząc sagę *Gwiezdne wojny* George Lucas nie zamierzał tworzyć nowej religii:

Kiedy pisałem pierwszy scenariusz do *Gwiezdnych wojen*, musiałem wymyślić całą kosmologię: w co wierzą ludzie? Musiałem stworzyć coś znaczącego, coś, co naśladowałoby system wierzeń, istniejący już od tysięcy lat, z którym większość ludzi na tej planecie, w taki czy inny sposób, posiada jakiś związek. Nie chciałem stworzyć religii. Chciałem spróbować wyjaśnić wszystkie istniejące już religie w nieco inny sposób. Dać wyraz im wszystkim (McCormick 2012:167)⁸.

Jedyną intencją reżysera było zaszczepienie w młodych ludziach pewnego rodzaju duchowości, poszukiwania wiary, nie zaś tworzenie nowej alternatywnej religii. Tyle, że nawet jeśli nie było to zamierzeniem Lucasa, to fani i tak według własnego uznania zinterpretowali oraz poszerzyli wierzenia zawarte w filmach i nazwali je Jedaizmem.

Warto rozważyć jeszcze jeden termin, ukuty przez Adama Possamaia, a mianowicie *hyper-real religion*:

Hyper-real religion odnosi się do symulakrum religii, stworzonej lub istniejącej w symbiozie z kulturą popularną, która stanowi inspirację dla wierzących/konsumentów. Najbardziej znane przykłady XXI wieku to Jedaizm (z filmu *Gwiezdne*

⁸ Przekład własny za: „when I wrote the first »Star Wars«, I had to come up with a whole cosmology: What do people believe in? I had to do something that was relevant, something that imitated a belief system that has been around for thousands of years, and that most people on the planet, one way or another, have some kind of connection to. I didn't want to invent a religion. I wanted to try to explain in a different way the religions that have already existed. I wanted to express it all”.

wojny) i Matrixism (z filmu *Matrix*). Zjawisko to nie ogranicza się jednak tylko do przypadków pełnowymiarowych, ale może też angażować ludzi religijnie poprzez inspirację kulturą popularną np. podczas gry w *World of Warcraft* lub pod wpływem teorii spiskowych (Possamai 2012:1)⁹.

Zatem za *hyper-real religion* można uznać te grupy wyznaniowe, które czerpią inspirację z popkultury, zarówno z filmów, książek jak i gier komputerowych. Religię można tu rozpatrywać jako zjawisko przyswojone przez popkulturę, a jej teksty odczytywać jako teksty mitologiczne, które są podstawą przy powstawaniu nowych kręgów wyznaniowych w sieci. Popkultura staje się źródłem objawienia, a internet sprzyja podtrzymywaniu tych wzorców, dodatkowo je uatrakcyjniając¹⁰.

Oczywisty wydaje się fakt, że Jedaizm nie wpisuje się w ramy tylko jednego modelu religijnej wiary i praktyki. Nie jest on bowiem wyłącznie religią *online* lub wyłącznie fandomem. Można potraktować go jako wspólnotę religijną, która większość swych założeń jest w stanie spełniać w sieci, co pozwala rozpatrywać Jedaizm jako religię *online*. Można też stwierdzić, że Jedaizm, przynajmniej z początku swego istnienia, posiadał cechy charakterystyczne dla wcześniej wspomnianej cyberreligii lub też *hyper-real religion*. Jednak zdaje się, że od 30 października 2012 roku ranga religii Jedaizmu została poddana próbie, gdy Disney (The Walt Disney Company) nabył prawa do *Gwiezdných wojen*, wykupując wytwórnie filmową Lucasfilm oraz LucasArts, stawiając pod znakiem zapytania stabilność tego wyznania. Wzmoczone zainteresowanie Jedaizmem w latach 2012-2017, na które przypadają premiery trzech filmów z uniwersum *Gwiezdných wojen*, już pod kierownictwem Disneya, prowokują pytanie, na czyją religię istnieje ten popyt – Lucasa, czy może już Disneya. I czy nie jesteśmy czasem świadkami przeradzania się cyberreligii w fandom religijny, który już nie tyle skupia wyznawców filozofii Jedi, a fanów, którzy aspirują do bycia

⁹ Przekład własny za: „Hyper-real religion refers to a simulacrum of a religion, created out of, or in symbiosis with, popular culture, which provides inspiration for believers/consumers. The most commonly known twenty-first century examples are Jedizm (from the »Star Wars« films) and Matrixism (from the »Matrix« films). However, this phenomenon is not limited to full-blown cases and can also involve people being religiously inspired by popular culture while playing a game such as »World of Warcraft« or being influenced by conspiracy theories”.

¹⁰ Więcej informacji na temat *hyper-real religion* oraz Jedaizmu można znaleźć w artykule autorki rozdziału, zatytułowanym *Jedaizm a religia* (Brzostek 2016).

wy-znawcami, co pozwoli im na zmianę statusu w społeczności fanowskiej – od fana, po konsumenta, aż do pop-wy-znawcy i cyber-Mistrza Jedi.

Analiza religii w kontekście kultury popularnej, która kładzie nacisk na odróżnianie „autentycznej” religii od inspirowanych kulturą popularną podróbek, tj. „prawdziwej” religii od konsumpcyjnych „symulaków”, nie oddaje w pełni znaczenia fandomu. Jeśli coś wygląda jak, jeśli ktoś zachowuje się jak, jeśli ktoś postrzega świat jako osoba religijna, to nie ma znaczenia, czy ramy wyrażania tego sposobu bycia są zaczerpnięte z kultury popularnej czy z głównych, istniejących już nurtów wiary (Porter 2009)¹¹.

Religię zwykle definiuje się przez aspekt psychologiczny (wiarę) oraz społeczny (obrzędek, kult, rytuały etc.). Cechy te są także właściwe dla nowych ruchów religijnych, które różnią się jednak źródłem objawienia i nie muszą się odwoływać do „czasu początków” (*illud tempus*), lecz na przykład do współczesnych tekstów czy faktów, co może przejawiać się w czytaniu utworów niemitologicznych (choćby literackich) w mitycznym stylu odbioru – czyli jako objawionych. Tak też jest ze scjentologami, których twórca, Ron Hubbard, najpierw pisał powieści *science fiction*, a następnie sformułował z tego doktrynę religijną. Natomiast biorąc pod uwagę kultury UFO, „kosmici, będący w tym przypadku nowymi bogami, zostają więc uświęceni przez naukę, a nie poprzez swoją ontologiczną odmienność, jak miało to miejsce w religiach tradycyjnych. To właśnie przewaga naukowo-techniczna, wyznacza w kultach UFO sferę sacrum” (Czarnecki & Zaczkowska 2014: 8). Wiele takich religii powstało w latach sześćdziesiątych wokół ruchu hipisowskiego, wśród których wymienić można religię stworzoną wokół *Władcy pierścieni* Johna Ronda Reuela Tolkiena czy powieści Roberta Heinleina *Stranger in the Strange Land*. Wydaje się, że to właśnie między innymi one są odpowiednikami zarówno Jedaizmu, jak i nowych ruchów religijnych, które nadają sakralny status tekstom, które nie powstawały jako objawione, lecz jako fikcja – literacka i filmowa.

¹¹ Przekład własny za: „Analyses of religion and popular culture that insist on differentiating »authentic« religion from popular culture-inspired fakes, »real« religion from consumer-based »simulacrums«, do not do justice to the depth and meaningfulness of fandom. If something looks like, if someone acts like, if someone sees the world like a religious person, it doesn't matter whether the framework for expressing this mode of being is drawn from popular culture or from existing mainstream faiths”.

Źródła cytowań

- Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U z 2005 r. Nr 231., poz. 1965, z późn. zm.), 1 lutego 2013, UJ Kraków, s. 2.
- BRZOSTEK, ALEKSANDRA (2016), 'Jedaizm a religia', *Tekstura. Rocznik Filologiczno-Kulturoznawczy*: 1 (7), ss. 21-32.
- COSTIKYAN, GREG (1987), *Star Wars: The Roleplaying Game*, Honesdale: West End Games.
- CZARNECKI, PIOTR, ANNA ZACZKOWSKA (2014), 'Wstęp', w: Piotr Czarnecki, Anna Zaczkowska, *Kulty Ufo*, Kraków: Libron, ss. 7-13.
- GAURI, VIMALAH, KAFI GAURI (2011), *Prana Terapia – Ajurwedyjska bioterapia – Leczenie energetyczne*, online: <http://www.himavanti.org/pl/cl/uzdrowianie/pranaterapia-ajurwedyjska-bioterapia-leczenie-energetyczne> [dostęp: 10.05.2018].
- HANAS, ZENON (2013), *Internet religijny a religijność internetowa: eksploracja pola badawczego*, online: https://depot.ceon.pl/xmlui/bitstream/handle/123456789/4550/Zenon_Hanas_Internet_religijny_a_religijnosc_internetowa_eksploracja_pola_badawczego.PDF?sequence=1&isAllowed=y [dostęp: 10.05.2018].
- DANIEL, M. JONES (red.) (2009), *Jediism Handbook*, online: <https://www.becometheforce.com/> [dostęp: 10.05.2018].
- HELLAND, CHRISTOPHER (2013), 'Online religion as lived religion methodological issues in the study of religious participation on the internet', w: Carole M. Cusack, Danielle Kirby (red.), *Sects, Cults and New Religions*, London: Routledge, ss. 286-298.
- KARAFLOGKA, ANASTASIA (2006), *E-religion: A Critical Appraisal of Religious Discourse on the World Wide Web*, London: Acumen Publishing.
- KARAFLOGKA, ANASTASIA (2002), 'Religious Discourse and Cyberspace', *Religion*: 32 (4), ss. 279-291.
- MCCORMICK, DEBBIE (2012), 'The sanctification of Star Wars: from fans to followers', w: Adam Possamai (red.), *Handbook of Hyper-real Religions*, Leiden: Brill, ss. 165-184.
- Mistrz Uzdrowiciel (2016), *Skala biowitalności Bovisi BSM*, online: <http://elmoryah.blogspot.com/2016/02/skala-biowitalnosci-bovis-i-bsm.html> [dostęp: 10.05.2018].

- PORTER, JENNIFER (2009), 'Implicit Religion in Popular Culture: the Religious Dimensions of Fan Communities', *Implicit Religion* 12 (3), ss. 271-280.
- POSSAMAI, ADAM (2012), 'Yoda goes to Glastonbury: An introduction to hyper-real religions', w: Adam Possamai (red.), *Handbook of Hyper-real Religions*, Leiden: Brill, ss. 1-21.
- SCUDDER, CHARLES (2015), "'I'm a real Jedi", says Texas man whose religion is Jediism', online: <http://www.guidelive.com/star-wars/2015/12/16/real-life-Jedis-worship-force-probably-think> [dostęp: 10.05.2018].
- SZULAKIEWICZ, MAREK (2011), *Religie i religijność w kulturze współczesnej*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- The Church of Jediism (2018), online: <https://www.becometheforce.com/> [dostęp: 10.05.2018].
- Temple of the Jedi Order (2007), online: www.templeofthejediorder.org [dostęp: 10.05.2018].